

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені А.С. МАКАРЕНКА

КАФЕДРА ПЕДАГОГКИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

ректор

СумДПУ імені А.С. Макаренка

Юрій ЛЯННОЙ

«_____» _____ 2025_ р.

ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Академічна культура педагога-дослідника

Категорія слухачів: науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, педагогічні працівники закладів освіти, керівники закладів освіти і державних установ

Суми – 2025

Академічна культура педагога-дослідника: програма підвищення кваліфікації науково-педагогічних та педагогічних працівників закладів освіти і державних установ. Суми.СумДПУ імені А.С.Макаренка.

Розробник:

Олена СЕМЕНОГ, доктор педагогічних, професор, професор кафедри педагогіки СумДПУ імені А.С.Макаренка.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки СумДПУ імені А.С.Макаренка

Протокол №7 від «17 » січня 2025 р.

Завідувач кафедри педагогіки _____Марина БОЙЧЕНКО

Робоча програма схвалена науково-методичною комісією Навчально-наукового інституту педагогіки і психології СумДПУ імені А.С.Макаренка

Протокол № від « 25 » березня 2025 р.

Голова НМК _____Юлія БОНДАРЕНКО

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми.

Академічна культура, невід'ємним складником якої є академічна доброчесність, визначає систему цінностей, норм і правил поведінки в освітній і науковій діяльності, сприяє утвердженню культури довіри, взаємоповаги і партнерства в науково-освітньому середовищі. Виклики воєнного часу, активне впровадження технологій штучного інтелекту, принципів відкритої науки актуалізують потребу в усвідомленому дотриманні принципів академічної доброчесності та етики наукового пошуку. Зростає запит на педагогів-дослідників, котрі здатні інтегрувати європейські стандарти академічної поведінки, забезпечувати прозорість, якість та інноваційність освітнього процесу, бути провідниками академічного наставництва.

Програма розроблена відповідно до вимог чинного законодавства України та сучасних європейських підходів до забезпечення якості освіти. Розроблення програми ґрунтується на положеннях Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014, зі змінами), «Про професійний розвиток працівників» (2012, зі змінами), проєкту Закону України «Про академічну доброчесність» (2024), Постанови Кабінету Міністрів України №800 від 21 серпня 2019 року «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», а також Професійних стандартів «Викладач закладу вищої освіти» (2021; 2024) та «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024), «Керівник закладу освіти» (2021). У програмі враховано також положення Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти з академічної доброчесності (наказ МОН України від 18.12.2024 №1759).

У змісті відображено концептуальні ідеї міжнародних документів: Стандартів рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG, 2015), Тиранського комюніке (Tirana Communique, 2024), рекомендації Європейської мережі академічної доброчесності (ENAI), ЮНЕСКО (UNESCO), Комітету з етики публікацій (COPE), Міжнародного центру академічної доброчесності (ICAI).

Програма спрямована на реалізацію європейських і національних принципів академічної культури й доброчесності, розвиток професійної етики, академічного письма, культури академічної комунікації, формування здатності до відповідального й етичного використання цифрових технологій.

Цільова група: науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, педагогічні працівники закладів освіти, керівники закладів освіти і державних установ.

Обсяг (тривалість): 30 годин (1 кредит ЄКТС); може бути реалізовано у формі лекцій і практичних занять – 18 годин, 12 годин – самостійна робота.

Особливості реалізації програми.

Програма може реалізовуватися в повному обсязі або частково - за окремими модулями (розділами), залежно від запитів і професійного рівня слухачів, а також специфіки освітніх закладів / державних установ, у яких вони працюють.

Тривалість навчання може варіюватися: інтенсивна форма (упродовж одного місяця) або пролонгована форма (з розподілом годин упродовж семестру чи навчального року).

Зміст програми реалізується в дистанційній і мережевій формах навчання із використанням онлайн-платформи Zoom, хмарних сервісів Google Workspace, електронних освітніх ресурсів СумДПУ імені А. С. Макаренка, а також інтерактивних методів (кейс-аналізу, тренінгових і рефлексивних завдань, воркшопів, групових дискусій, аналізу освітніх ситуацій, підготовки портфоліо).

Реалізація програми передбачає участь у якості тренерів і викладачів провідних науково-педагогічних працівників кафедри педагогіки СумДПУ імені А. С. Макаренка, які мають значний досвід:

- 1) викладання навчальних дисциплін «Академічна культура педагога-дослідника» (другий, магістерський рівень), «Етика наукового пошуку: філософські, мовні аспекти» (третій, освітньо-науковий рівень);
- 2) реалізації програми підвищення кваліфікації «Академічна культура дослідника в умовах воєнного часу» (2022 - 2024),
- 3) участі у проєкті Erasmus+ Jean Monnet «Європеїзація докторських програм у галузі освіти на засадах інтердисциплінарного та інклюзивного підходів» (2018 – 2021 pp.);
- 4) організації і проведення семи міжнародних науково-практичних конференцій «Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід»;
- 5) підготовки іноземної колективної монографії «Academic Culture of the Researcher in the Educational Space: European and National Experience» (2025).

Форми навчання: дистанційна, мережева; групова (групи по 15 осіб, 4 групи на рік).

Мета підвищення кваліфікації: сприяти підвищенню рівня академічної культури та культури академічної доброчесності слухачів курсу.

Завдання підвищення кваліфікації:

- дотримання принципів академічної доброчесності в освітньому середовищі;
- поглиблення знань про ключові концепти культури академічної доброчесності та нормативно-правову базу професійної діяльності в Україні та Європейському просторі вищої освіти;
- опанування ефективних освітніх практик, інструментів і технологій формування культури академічної доброчесності у професійній діяльності;
- формування умінь відповідально й етично використовувати засоби штучного інтелекту в освітній і науковій діяльності.

Компетентності, що вдосконалюються:

етична, соціальна, мовнокомунікативна, інформаційно-цифрова (включаючи етичне використання ІІІ), інноваційна, навчання упродовж життя.

– **етична компетентність** – дотримання академічних і професійних норм поведінки; здатність інтеграція принципів академічної доброчесності в освітній процес і наукову діяльність;

– **соціальна компетентність** – відповідальність, розвиток партнерства та академічного наставництва;

– **мовнокомунікативна компетентність** – володіння державною мовою; здатність коректно й етично висловлювати думки в усній та письмовій формах, ефективна взаємодія в освітньо-науковому середовищі;

– **інформаційно-цифрова компетентність** – орієнтування в інформаційному просторі, пошук та критична оцінка інформації, етичне використання ІІІ у професійній діяльності;

– **інноваційна компетентність** – здатність упроваджувати інноваційні практики забезпечення доброчесності у професійній діяльності;

– **навчання впродовж життя** – постійне самовдосконалення, саморозвиток та дотримання академічних стандартів.

Очікувані результати підвищення кваліфікації

Слухач/слухачка набуває знань про:

- концепти академічної культури та академічної доброчесності;
- міжнародні стандарти у сфері академічної доброчесності;
- типи порушень академічної доброчесності, їхні причини та наслідки;
- принципи етичного використання штучного інтелекту та цифрових технологій у науковій і освітній діяльності;
- культуру академічного письма;
- культуру академічної комунікації.

Слухач/слухачка набуває умінь та навичок:

- створювати академічно доброчесні тексти та коректно їх редагувати;
- застосовувати міжнародні та національні стандарти академічної доброчесності;
- виявляти, попереджати порушення академічної доброчесності;
- здійснювати етичну комунікацію;
- опанувати цифрові інструменти для забезпечення академічної доброчесності.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації

Оцінювання здійснюється за компетентнісним підходом і передбачає перевірку набуття знань, умінь та навичок.

Формувальне (поточне) оцінювання охоплює: участь у воркшопах та кейс-аналізах; виконання індивідуальних і групових завдань; створення академічних текстів; підготовку презентацій; рефлексію власного професійного розвитку.

Підсумковий контроль:

○ написання есе на одну тем програми або створення портфолію, що може охоплювати приклад політики доброчесності закладу освіти, приклади коректного цитування та редагування академічних текстів.

Критерії оцінювання:

- рівень знань з ключових концептів академічної культури та академічної доброчесності і здатність застосовувати набуті знання у професійній діяльності;
- уміння створювати та редагувати академічні тексти з дотриманням етичних та правових норм;
- ефективність академічної комунікації та участь у командній роботі;
- відповідальність, етичність та готовність до педагогічного партнерства і наставництва;
- використання цифрових і інноваційних інструментів у професійній діяльності.

Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації:
свідоцтво (сертифікат) з описом досягнутих результатів, що відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України №800.

2. Навчально-тематичний план

Розділ / Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Усього
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ЦІННІСНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	4	5	6	15
Тема 1.1. Академічна культура – невід'ємний чинник національної безпеки	1	1	1	3
Тема 1.2. Світовий досвід формування норм академічної доброчесності	1	1	1	3
Тема 1.3. Академічна доброчесність у законодавстві України	1	1	1	3
Тема 1.4. Формування культури академічної доброчесності в українських ЗВО та державних установах	1	1	1	3
Тема 1.5. Академічна нечесність: типологія, причини, наслідки	0	1	1	2
Тема 1.6. Запобігання порушенням академічної доброчесності	0	0	1	1
Разом за Розділом 1	4	5	6	15
Розділ 2. КУЛЬТУРА АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА, ЧИТАННЯ, РЕДАГУВАННЯ ТА КОМУНІКАЦІЇ	4	5	6	15
Тема 2.1. Культура академічного письма й антиплагіатна культура	2	1	2	5
Тема 2.2. Культура читання академічного тексту	1	2	1	4
Тема 2.3. Культура редагування українського академічного тексту	1	1	2	4
Тема 2.4. Культура академічної комунікації педагога-дослідника	0	1	1	2
Разом за Розділом 2	4	5	6	15
Усього	8	10	12	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИКО-ЦІННІСНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Тема 1.1. Академічна культура – невід'ємний чинник національної безпеки

Ключові поняття курсу: академічна культура, академічна доброчесність, академічна етика. Академічна культура як соціальний капітал, індикатор сталого розвитку освіти. Узаємозв'язок між академічною культурою, якістю освіти та національною безпекою.

Філософські засади доброчесності в контексті національної безпеки. Академічна доброчесність педагога-дослідника в умовах сучасного інформаційного суспільства. Морально-етичні цінності педагога-дослідника.

Кейси: практики формування академічної культури в закладах освіти та державних установах.

Тема 1.2. Світовий досвід формування норм академічної доброчесності.

Фундаментальні цінності академічної чесності: чесність, гідність, довіра, повага, справедливість, відповідальність.

Діяльність міжнародних організацій з питань академічної доброчесності.

Роль Європейської мережі академічної доброчесності (ENAI) в консолідації закладів освіти.

Академічна доброчесність як одна з фундаментальних цінностей Європейського простору вищої освіти. Європейські нормативно-правові документи з питань академічної доброчесності. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG, 2015). Тиранське комюніке (Tirana Communiqué, 2024).

Кейси: зарубіжні практики реалізації політик доброчесності в закладах освіти.

Тема 1.3. Академічна доброчесність у законодавстві України

Законодавчо-нормативні документи України у сфері врегулювання академічної доброчесності: Закон України «Про освіту» (2017, ст. 42); Закон України «Про вищу освіту». Проект Закону України про академічну доброчесність (2024).

Права та обов'язки учасників освітнього процесу.

Кейси: аналіз типових порушень і дисциплінарних рішень у закладах освіти.

Тема 1.4. Формування культури академічної доброчесності в українських закладах освіти та державних установах

Академічна доброчесність як візитівка закладу освіти та стратегічна соціально-емоційна навичка молоді. Внутрішні політики забезпечення академічної доброчесності.

Етична компетентність педагогів. Етичні цінності здобувачів освіти: самостійність у навчанні, старанність, відповідальність, відмова від списування. Вплив списування на імідж та репутацію. Культура довіри та академічний етикет.

Наставництво, менторство, академічне наставництво як інструменти формування академічної доброчесності.

Корпоративна культура в закладі освіти і моральний клімат академічної спільноти. Культура діалогу : університет-школа.

Практикум: створення кодексу доброчесності кафедри/підрозділу.

Тема 1.5. Академічна нечесність: типологія, причини, наслідки

Типи порушень: плагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, необ'єктивне оцінювання та ін. Організаційні, культурні, психолого-педагогічні чинники порушень. Проблема плагіату та помилок цитування. Самоплагіат: порушення чи норма. Текстові запозичення. Види відповідальності за порушення академічної доброчесності.

Академічна доброчесність в умовах дистанційного навчання. Вплив цифрових технологій на академічну доброчесність.

Наслідки порушень для репутації, академічного середовища, суспільства.

Моделювання ситуацій: порушення академічної доброчесності – наслідки – рішення.

Тема 1.6. Запобігання порушенням академічної доброчесності

Політика доброчесності в закладі освіти, державній установі.

Кодекс академічної доброчесності як інструмент профілактики порушень. Програмні засоби для перевірки текстових запозичень.

Законодавство про авторське право.

Етичні вимоги до використання ШІ в освітньому процесі, в науковій діяльності. Рекомендації міжнародних організацій щодо використання ШІ в дослідженнях.

Кейс-аналіз: ChatGPT і академічна етика.

МОДУЛЬ 2

КУЛЬТУРА АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА ТА КОМУНІКАЦІЇ

Тема 2.1. Культура академічного письма

Академічне письмо як показник професійної культури. Типи академічних текстів. Принципи укладання академічних текстів.

Текстова, термінологічна, стилістична культура дослідника – критерії професійної майстерності. Публікаційна етика.

Етичне цитування та стилі оформлення цитувань. Бібліографічна грамотність. Етичне покликання на джерела.

Використання ШІ в академічному письмі.

Практикум: створення фрагмента тексту з дотриманням правил цитування.

Тема 2.2. Культура читання академічного тексту

Методи критичного читання, анотування, рецензування. Пошук об'єктивної наукової інформації (Google, Google Scholar, Google Books).

Культура цитування і покликання. Цитати-докази; цитати-аргументи, цитування з першоджерел, «непряме» цитування. Коректне цитування.

Самоцитування. Уникнення компіляції та плагіату в публікаціях.

Культура роботи з першоджерелами й довідковими ресурсами.

Етичне використання генеративних текстів та штучного інтелекту.

Відкрита наука. Сучасні наукометричні бази.

Тема 2.3. Культура редагування українського академічного тексту

Редагування академічного тексту з погляду логіки, структури, стилістики, граматики. Норми сучасної української наукової мови.

Наукова термінологія, авторський термін. Українські відповідники до запозичених термінів. Кальки. Змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність.

Використання словників і довідкових джерел у роботі з академічним текстом.

Міні-воркшоп: редагування абзаців із типовими помилками.

Тема 2.4. Культура академічної комунікації педагога-дослідника

Види академічної комунікації: усна, письмова, цифрова. Правила ведення наукової фахової дискусії. Риторична грамотність і культура академічної полеміки. Культура слухання.

Сучасний етикет академічного спілкування. Майстерність формулювання питань і відповідей. Етичні норми суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Академічна онлайн-комунікація.

Практикум: моделювання академічної дискусії (доповідь/виступ + рефлексія).

Список рекомендованої літератури

Нормативно-правові документи

Закон України «Про авторське право і суміжні права» : Закон України № 2811-IX від 01.12.2020 р. / Верховна Рада України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.

Закон України «Про інформацію» : Закон України № 2657-XII від 02.10.1992 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

Закон України «Про освіту» : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

Закон України «Про вищу освіту» : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» : Закон України № 848-VIII від 26.11.2015 р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

Закон України «Про академічну доброчесність» : проєкт. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/dstdm>.

Основна література

Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ, 2021. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf.

Академічне письмо та доброчесність : навчально-методичний посібник / І.Насмінчук, Л. Громик. Кам'янець-Подільський : ЗВО «ПДУ», 2024. 256 с. URL: <http://188.190.43.194:7980/jspui/handle/123456789/13387>.

Бахрушин, В. Є. та ін. Національний освітній глосарій: Вища освіта (4-е вид., перероб. і доп.) / за ред. В. Г. Кременя, В. Є. Бахрушина, Ю. М. Рашкевича. Київ, 2024.

Бобровський, М. В., Горбачов, С. І., Заплотинська, О. О., Ліннік, О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти (2-ге вид., перероб. і доп.). Київ : Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.

Горошкіна, О., Груба, Т. Українська наукова мова: теорія і практика : навч.-метод. посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с. URL: <https://surl.li/ineyei>

Костусяк, Н. М. Академічна риторика та письмо : методичні рекомендації. Луцьк : Надстир'я, 2022. 44 с.

Кришталь, А. О. Актуальні кейси з академічної доброчесності : навчальний посібник. Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023. 75 с.

Національний освітній глосарій: вища освіта. 4-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В.Є. Бахрушин та ін.; за ред. В.Г. Кременя, В.Є. Бахрушина, Ю.М.Рашкевича. 2024. 114 с.

Омельчук, С. Бути чесним у навчанні й науці : експрес-курс з академічної доброчесності для здобувачів вищої освіти : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 80 с.

Проект «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ) / Американські Ради з міжнародної освіти. URL: <https://academiq.org.ua>

Публікаційна етика, авторство та штучний інтелект. Український державний університет імені М.П. Драгоманова. URL: <https://lib.npu.edu.ua/novyny/publikatsijna-etika-avtorstvo-ta-shtuchnij-intelekt>

«ПРОдоброчесність». навчально-методичний посібник. Офіс доброчесності Національного агентства з питань запобігання корупції. Київ, 2024.

Путівник з академічної доброчесності для позашкілля. Проект «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic IQ). 2022. URL: <https://academiq.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Putivnyk-z-akademichnoyi-dobrochesnosti-dlya-pozashkillya.pdf>.

Семеног О. М. Академічна культура дослідника: європейський та національний контексти : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 218 с.

Український правопис. Довідник. Київ : Видавництво: Центр учбової літератури, 2020. 352 с.

Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Пер. з англ. 2019. 37 с. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf.

Academic Culture of a Teacher-Researcher in the Scientific and Educational Space: Global, European, and National Contexts : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2025. 556 p.

Додаткова література

Наукометричні бази даних та Google Scholar: спільні та відмінні риси. 2023. URL: <https://spubl.com.ua/uk/blog/scientometric-databases-and-google-scholar-similar-and-different>

Національний репозитарій академічних текстів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/polityka-nrat>.

Попович О.С. Наукова етика і проблеми цілеспрямованого формування здорового дослідницького середовища. *Наука та наукознавство*. 2022. Вип. 2. С. 3-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NNZ_2022_2_3

Nauka.gov.ua. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах 2025. URL: <https://nauka.gov.ua/information/mizhnarodni-pravyla-tsytuvannia-ta-posylannia-v-naukovykh-robotakh/>

Plagiarism.org Best Practices for Ensuring Originality in Written Work. Назва з екрану. URL: www.plagiarism.org/ .

European Higher Education Area. Rome Ministerial Communiqué, 2020. [Електронний ресурс]. URL: https://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf

European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on achieving the European Education Area by 2025 (COM/2020/625 final), 2020.. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0625>

European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. European Research Area policy agenda: Overview of actions for the period 2022–2024, 2021.. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2021-11/ec_rtd_era-policy-agenda-2021.pdf

European University Association, Council for Doctoral Education. Building the foundations of research: A vision for the future of doctoral education in Europe, 2022.. URL: <https://www.eua.eu/publications/positions/building-the-foundations-of-research.html>

European Higher Education Area. Tirana Ministerial Communiqué, 2024.. URL: <https://eha.info/Download/Tirana-Communique.pdf>

European Commission. Implementation of the European Research Area (ERA): Strengthening Europe's research and innovation (COM/2024/490 final), 2024. [Электронный ресурс]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2024:490:FIN>

European University Association, Council for Doctoral Education. Who we are, 2025. [Электронный ресурс]. URL: <https://eua-cde.org/who-we-are.html>